

УДК 930:378(477.43)"1918"(092)Крип'якевич
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-8>

Інна МОРОЗ,
orcid.org/0000-0001-6392-3249
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) *inusic-z@bigmir.net*

КЛАСИФІКАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ І. КРИП'ЯКЕВИЧЕМ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ «МЕТОДИКА ІСТОРІЇ», ПРИЗНАЧЕНОГО ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ У КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ У 1918 р.

У дослідженні розглянуто проблему становлення українського теоретичного джерелознавства, зокрема його ключової проблеми – класифікації історичних джерел – крізь призму аналізу неопублікованого рукописного курсу І. Крип'якевича з методики історичного дослідження, призначеного для викладання у Кам'янець-Подільському університеті у 1918 р., що зберігся у Родинному архіві Крип'якевичів. В матеріалах з методики детальний розгляд знайшли джерелознавчі аспекти. Заслугою вченого перед вітчизняною історичною наукою є, насамперед, значний внесок у розвиток теоретичного джерелознавства, зокрема систематизації історичних джерел. Його класифікаційні схеми були продовженням і вдосконаленням класифікації Е. Бернгейма та інших європейських і вітчизняних науковців.

Прогрес історичної науки зумовлюється синергією досвіду науковців різних поколінь, акумулюванням знань та наукових досягнень представників попередніх генерацій істориків. Проте в українській історичній науці наявні прогалини, пов'язані із замовчуванням деяких істориків та їх наукового доробку в періоди фальсифікацій та панування антинаукової методології історичних досліджень. Опальні історики, творчість яких протягом радянського періоду викривлялась або замовчувалася (навіть частково), заслуговують на перегляд їх наукових здобутків. Замовчування тривалий час унеможливило систематичні пошуки і опрацювання джерел, пов'язаних з їх життям і діяльністю. Залучення до наукового обігу (актуалізація) архівних матеріалів, зокрема рукописної наукової спадщини видатних науковців, поживають розв'язання теоретичних та прикладних проблем джерелознавчих дисциплін, допоможе визначити належне їм місце в історії джерелознавства як науки та розвитку історичної науки загалом.

Ключові слова: І. Крип'якевич, класифікація історичних джерел, традиція, останки, теоретичне джерелознавство, методика історичного дослідження.

Inna MOROZ,
orcid.org/0000-0001-6392-3249
PhD in History,
Associate Professor at the Department of World Ukrainian History
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) *inusic-z@bigmir.net*

CLASSIFICATION OF HISTORICAL SOURCES BY I. KRYPYAKEVYCH ACCORDING TO THE MATERIALS OF HIS COURSE «METHODICS OF HISTORY», INTENDED FOR LECTURING IN KAMYANETS-PODILSKYI UNIVERSITY IN 1918

The study deals with the problem of the formation of Ukrainian theoretical source studies, in particular its key problem – the classification of historical sources – through the prism of the analysis of the unpublished manuscript course of I. Krypyakevich on the methodic of historical research, intended for teaching at Kamyanets-Podilskyi University in 1918, which was preserved in the Family archive of the Krypyakeviches. In the materials on the methodic, a detailed consideration was founded the source study aspects. The merit of the scientist to the national historical science is, primarily, a significant contribution to the development of theoretical source studies, in particular, the systematization of historical sources. His classification schemes were a continuation and improvement of the classification of E. Bernheim and other European and national scientists.

The progress of historical science is conditioned by synergy of the experience of scientists from different generations, the accumulation of knowledge and scientific achievements of representatives of previous generations of historians.

However, there are gaps in Ukrainian historical science related to the silence of some historians and their scientific heritage during periods of falsification and the dominance of the anti-scientific methodology of historical research. Disgraced historians, whose work was distorted or hushed up (even partially) during the Soviet period, deserve a revision of their scientific achievements. Hushed up for a long time made it impossible to systematic search and study of sources connected with their lives and activities. The involvement in scientific circulation (updating) of archival materials, in particular the manuscript scientific heritage of outstanding scientists, will enliven the solution of theoretical and applied problems of source studies disciplines, will help determine their place in the history of source studies as a science and the development of historical science in general.

Key words: *I. Krypyakevich, classification of historical sources, tradition, remains, theoretical source studies, historical research methodic.*

Постановка проблеми. В українській історичній науці незаслужено оминається такий напрям наукових розробок І. Крип'якевича як методика історичного дослідження. Як практик і фахівець у цій царині він був представлений лише надрукованою в «УІЖ» працею «Нарис методики історичних досліджень», що періодично видавалась частинами у 1967 р. (наприкінці життя та після смерті історика).

Широкому загалу науковців практично не відомі студії І. Крип'якевича у сфері методики історичного дослідження початку ХХ ст., зокрема розробка цієї проблематики в контексті його викладацької діяльності. Проте, без їх врахування неможливо сформулювати уявлення про напрямки багатогранної наукової діяльності видатного вченого. Огляд даного рукопису стане додатковим пазлом, який дозволить відтворити цілісну картину наукових зацікавлень та творчої продуктивності львівського історика, дозволить встановити його науковий пріоритет.

Аналіз досліджень. Дослідження виконане на основі аналізу першоджерела – лекційного курсу з методики історичного дослідження І. Крип'якевича з додатковим залученням історіографічних джерел – праць Е. Бернгейма (Бернгейм, 1908), Ш.-В. Ланглуа і Ш. Сеньобоса (Ланглуа, Сеньобос, 1899) і ін.

Загалом, джерелознавча діяльність львівського науковця була об'єктом вивчення дослідників (В. Грабовецький (Грабовецький 1961), Я. Ісаєвич (Ісаєвич, 1966), Я. Калакура (Калакура, 2017), О. Богдашина (Богдашина, 2008), В. Тельвак, В. Педич (Тельвак, Педич, 2016) і ін.), проте часткове висвітлення її теоретичного аспекту знайшло відображення переважно у нашому дисертаційному дослідженні та монографії (Заболотна, 2009), а також інших роботах ((Заболотна Розробка, 2009), (Мороз, 2021).

Метою дослідження є аналіз візії І. Крип'якевича систематизації історичних джерел на основі його рукописного курсу, а також визначення впливу на його погляди позитивістської парадигми, що сприятиме більш повній

реконструкції історії української історичної науки, насамперед джерелознавства, та дозволить з'ясувати значення і місце в ній наукових здобутків львівського науковця.

Виклад основного матеріалу. Розглядуваний рукописний лекційний матеріал належить видатному українському історичному та джерелознавцю, одному з найталановитіших представників львівської історичної школи М. Грушевського – Івану Петровичу Крип'якевичу. Виклади призначалися для читання у новоствореному Кам'янець-Подільському університеті, куди львівського історика запросив ректор І. Огієнко, Проте, науковцю не судилось тоді стати університетським викладачем та апробувати на практиці матеріал через хворобу та інші обставини.

Рукописний університетський курс «**Методика історії** (Курс з вправами) 1920-21», датований 4 жовтня 1918 року. Текст передбачуваних лекцій зберігся у Родинному архіві Крип'якевичів у папці № 149 під назвою «Український університет 1920-23» (зараз матеріали передані до Відділу рукопису Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України). Той факт, що курс, датований 1918 роком і підготовлений для викладання у новоствореному гетьманом П. Скоропадським університеті, зберігається у папці, пов'язаній з Львівським таємним університетом, можна пояснити тим, що, вірогідно, ці матеріали, які так і не вдалось оприлюднити у 1918 р., були використані при підготовці аналогічного курсу в 1920-их рр.

Даний матеріал львівський історик використовував і надалі як основу у наступних методичних розробках 1920-их, 1940-их, 1960-их років аж до фінального узагальнення на схилі років у синтетичному «Нарисі...», залишаючись вірним основним положенням розглядуваного курсу.

Як провідний спеціаліст з методики історичного дослідження, основну увагу І. Крип'якевич приділяв її джерелознавчому етапу. Його можна вважати одним з перших українських вчених, що заклали підвалини розвитку вітчизняного джерелознавства, зокрема теоретичного. Львівський науковець бачив недостатній рівень розробленості теоретичних засад

джерелознавства та методики історичного, насамперед, джерелознавчого дослідження, тому розробив декілька університетських лекційних курсів з цієї проблематики для українських студентів.

З розглядуваного лекційного курсу І. Крип'якевич постає як спеціаліст з теоретичного джерелознавства, зокрема розробник джерельної систематизації. Класифікація історичних джерел обумовлює специфіку їх критики та оцінки джерельних даних у процесі джерелознавчого дослідження у відповідності до їх типологічної приналежності.

І хоча наріжним каменем його лекційного курсу були теоретичні положення класичних підручників з методики та методології історичного дослідження Е. Бернгейма, Ш.-В. Ланглюа і Ш. Сеньобоса, львівський учений наклав на їх основу своє бачення цієї проблематики на українському джерельному матеріалі.

Ідеї позитивізму справили суттєвий вплив на розвиток теорії та методики історичного джерелознавства наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., зокрема на розробку класифікації джерел.

І. Крип'якевич класифікації історичних джерел надавав важливого значення. Він дотримувався однієї з найстаріших класифікаційних схем поділу джерел на *останки і традиції*, започаткованої Й. Дройзенем, Е. Бернгеймом, Ш. Ланглюа і Ш. Сеньобосом, яка панувала аж до 1960-их рр. Слід відзначити, що у 1918 р. дослідник зробив спробу розширити і вдосконалити групування історичних джерел.

Останками вчений, як і його попередники-позитивісти, вважав все те, що залишилось прямо з подій минувшини; без наміру давніх людей дати образ тодішнього життя, минувшини. *Традиція*, на його думку, – це те, що «про події переказано пізніше» (Курс: 14). Як видно, вчений поділяє думку Е. Бернгейма, який називав традицію «переказами».

Крім того, І. Крип'якевич наголошує, що «останки перейшли до нас без всякого наміру давніх людей, щоби нам дати образ тодішнього життя» (Курс: 14), в той час як в джерелах групи традиції «є намір заховати пам'ять події, вона хоче прямо стати історичним матеріалом» (Курс: 29), що підтверджується також в іншому місці («все є намір передати пам'ять про давні події») (Курс: 14). Варто зауважити, що цей поділ не був чітким, і його умовність розумів львівський історик. Зокрема всередині групи останків він знову ж, за критерієм наявності наміру збереження, виокремлює *останки у вузькому значенні* («у тіснім значенні») як залишки («überbleibsel» – термінологія

за Е. Бернгеймом) людського життя й діяльності та «*пам'ятники*», в котрих присутній намір «переховати пам'ять минулого» хоч і не спеціально «для історичної пам'яті» (будівлі, знаряддя, зброя, монети, печатки, написи) (Курс: 15). Вчений підкреслює, що «Давні люди не мали наміру залишати для нас якийсь слід – документи видавались для тодішньої практичної потреби, не для історика» (Курс: 15).

Науковець був переконаний, що останки є прямими слідами чи відображенням подій, тому їх можна сприймати як достовірні свідчення минулого. Водночас традиція «переводить вибір з матеріалу який має, відповідно до своїх інтересів і цілей, – нераз викидає се, що їй непотрібне чи невігідне, а доповняє прогалини своїми видумками, прикрашує оповідання, надає йому тенденційне забарвлення» (Курс: 29).

І. Крип'якевич також наголошує на суб'єктивності джерел традиції, що пояснюється обмеженою можливістю безпосереднього спостереження («прямої обсервації») історичних подій навіть їхніми сучасниками. Особливо, якщо враховувати, що про давні часи історик може дізнатись тільки з посередніх джерел, одержаних «з других рук» (оповідань, переказів, записок, документів), тобто з різних «слідів» минулого, що становить «не пряму обсервацію».

Він визначає причини недостовірності («непевності») джерел традиції. Насамперед вона має суб'єктивний характер, бо залежить від «обсерваційного дару обсерватора», його інтелекту, допоміжних засобів («інструментів»), якими він користувався, а також від віддалення спостерігача від місця подій, його ролі в описуваних подіях (різний опис події наводить солдат («жовнір»), офіцер, той, хто був в строю і хто «обсервував з боку через льорнету»), приналежності до певної партії, а, отже, і тенденційної вибірковості. Інші похибки з'являються уже при репродукції сприйнятого і пов'язані з психологією свідків – відбувається відбір з побаченого, «пам'ять не все рівно доносить, важніші події часом стають у біднім світлі, менш важні уявляються правніші» (Курс: 31).

Зупиняючись на поділі історичних джерел, І. Крип'якевич деталізує поняття «*останки*», до яких відносить 1) людські тілесні останки, на основі яких відтворюється преісторія; 2) «продукти людської техніки і будови», зокрема пам'ятники з написами, будівлі, знаряддя, зброю, одяг, монети, печатки, написи; 3) актовий матеріал, 4) мову, 5) звичаї й установи, що включають обряди, свята, ігри, право, які називає «пережитками» (Курс: 14, 21-23).

Окрему увагу І. Крип'якевич приділяє актам. Загалом, як історик-документаліст, науковець в науковому дослідженні надавав перевагу саме актовим джерелам, вважаючи їх найдостовірнішими. Хоча вони виникли з практичної потреби, але для історика, на думку вченого, вони становлять особливий інтерес. Вчений здійснює спробу їх класифікації, поділяючи на законодавчі, адміністративні, судові, станові, приватні. Також він називає такі різновиди актового матеріалу, як дипломатичне листування, договори, протоколи козацьких рад, урядових з'їздів та церковних соборів, судові протоколи, гетьманські універсали, статистичні описи, «списи» податків, касові книги, церковні пом'яники, військові реєстри, списки урядовців, правителів («урядників»), акти «вищих і нижчих шкіл», дипломи (приватного характеру та публічно-правничого змісту – державні договори, конкордати).

Паралельно І. Крип'якевич простежує стадії виникнення («повстання») акту: 1) *концепт* (чернетка, «брульон»), 2) *оригінал*, 3) *копія*. Першою стадією створення акту він вважає *концепт*, який автор створював для себе. Це міг бути план в коротких словах, що містив перекреслення, поправки, стилізацію, зміни. Інколи акт на початковій стадії проходив через декілька рук, інколи створювався під різними впливами, тому може бути кілька концептів. *Оригінал*, за визначенням І. Крип'якевича, це – акт в тій стадії, в якій він висланий, або призначений для відправлення, з наявним підписом, печаткою, зазначеною адресою (Курс: 25). Вчений визначає класи оригіналів: а) автограф, цілком написаний власноруч, б) оригінал з підписом кореспондента, в) підписаний уповноваженою особою. *Копії* він також поділяє на три види: 1) копія зроблена «висилаючим» (кореспондентом) для власного вжитку, 2) копія, здійснена «відбираючим» (адресатом), 3) копія зроблена посередником.

З усієї різноманітності актів І. Крип'якевич виділяє *дипломи* – письмові акти, складені з дотриманням «управильнених» форм, що їх «удостовірюють» (Курс: 27). Диплом – це документ політичного змісту. До останків типу «акти» І. Крип'якевич відносить і дипломи приватного характеру. В середні ж віки, зазначає вчений, більшість документів були саме дипломами приватного змісту. У нові часи головне значення мали документи публічно-правового («публічно-правничого») змісту: державні договори, конкордати. Принагідно І. Крип'якевич зазначає, що дипломи не завжди дають об'єктивну інформацію.

Як і Е. Бернгейм (Бернгейм: 88), львівський науковець відносить до останків *мову*, що є, за

його словами, вислідом історичного розвитку, в якому відбиваються погляди і враження, знання, вдача, взаємовідносини народів протягом століть (Курс: 21). Саме тому важливу роль в історичному дослідженні вчений відводить історико-мовознавчим дослідженням, насамперед, етимології – науці про значення слів, яка, за його переконанням, дає «важні історичні причинки». Наприклад, із географічних назв – предмету дослідження т. зв. «географічної етимології» (за І. Крип'якевичем) – можна робити висновок про їх творців, час виникнення і відношення до історичних подій (напр. Печеніжин, Половчани) (тепер географічними назвами займається топоніміка як підрозділ ономастики). На переконання І. Крип'якевича, технічна термінологія (напр. назви ремесел і т. д.) засвідчує культурні впливи; діалектологія дає матеріал до встановлення часу і меж заселення племен, народів; ономастика досліджує прізвища і т. д. (зараз – це предмет дослідження антропоніміки, а ономастика є наукою про власні назви).

І. Крип'якевич, подібно до Е. Бернгейма (Бернгейм: 89), зараховує до останків *пережитки* типу звичаїв, обрядів, свят, ігр, права, зазначаючи, що вони є предметом вивчення етнології, фольклористики, етнографії. При цьому вчений зауважує, що «останки того рода тяжки до студіювання, бо незакріплені в матеріялі, як інші останки, а невольними» (Курс: 23). Відзначаючи романтичне переконання про велике значення останків цього виду, яке панувало раніше, він застерігає від їх переоцінювання як історичних джерел («тепер тільки для етнології» (Курс: 23)). На його думку, джерела цього типу дійшли до нас не в первісному, чистому вигляді, а з нашаруваннями, дещо модернізовані. Крім того, цей матеріал «не оглянений критично» (Курс: 23) і щодо нього на той час ще не були розроблені спеціальні методи дослідження.

Науковець також робить спробу привести в систему спеціальні історичні дисципліни та галузі історичної науки (за тодішньою термінологією – «помічні науки») залежно від останків, які вони вивчають. Тілесні останки, за І. Крип'якевичем, вивчає антропологія. Продукти людської діяльності (передісторичні) розглядає передісторична археологія. Історична археологія ввібрала допоміжні науки, які займаються дослідженням конкретних матеріальних історичних джерел: одягу, матерії – костюмологія; зброї – зброєзнавство; будови – архітектура; укріплень, замків – замкознавство; монет – нумізматики; монументів – «різьба», архітектура, епіграфіка. Письмо досліджує палеографія та паперознавство, акти – дипломатика, сфрагістика, звичаї – етимологія, ономастика (інша

назва – «іменознавство»), етнологія, фольклористика. Також І. Крип'якевич вищеназвані джерела вважає предметом дослідження історії матеріальної культури, історії цивілізації.

Заслугує на увагу поділ вченим у курсі лекцій 1918 р. джерел другої групи – **традиції** – на *усну, писемну («письмену») та образуву*

Як Ш. Сеньобос та Ш. Ланглуа, І. Крип'якевич до джерел *усної традиції* відносить джерела, що переходять від людини до людини із уст в уста, безперервно змінюючись. Він вказував, що навіть записані пізніше, вони залишаються джерелами усної традиції, лише набирають закріпленої форми. Джерела *усної традиції* історик поділяє на перекази, легенди, анекдоти, крилаті вислови («летючі слова»), «приповідки», пісні, насамперед історичні.

За визначенням І. Крип'якевича, *переказ* – це оповідання про події минулого. І хоча деякі з них засновані на реальних подіях, дійсність вони зберігають у викривленому вигляді. Більшість становлять видумані локальні або етнологічні перекази. Частина виникла з метою пояснити незрозумілі руїни, могили, написи, топоніми. Історик також виділяє «мандрові» перекази, що мігрують стосовно часу, території, особи (Курс: 31 б).

Рід переказів, що стосуються історично-релігійних подій, І. Крип'якевич визначає як *легенди* (напр. «Патерик» Києво-Печерської лаври). Перекази в мініатюрі, що зберегли найхарактерніші риси та сконцентрований популярний погляд на особу чи подію, львівський науковець розглядає як *анекдоти, «летючі слова»*. Історик наголошує на тому, що *приповідки* рідко коли фіксують конкретні історичні події, в них частіше відображені давній устрій, правові уявлення.

Зупиняючись окремо на *історичних піснях* як джерелах усної традиції, які є фактично переказами в поетичній формі, автор курсу вбачав запоруку донесення ними докладного змісту давнього історичного переказу саме в їх поетичній фіксованій («в'язаній») формі, яка, на відміну від звичайного оповідання, не дозволяє його легко змінювати. Проте, в добу романтизму настільки перебільшувалось значення джерел усної традиції, що, як зазначав І. Крип'якевич, деколи здавалось, ніби пісні і перекази зможуть «заступити» літописи й акти. Як приклад він наводить працю М. Костомарова «Богдан Хмельницький», написану значною мірою на основі народних пісень. В той же час в джерелах цього типу, на думку І. Крип'якевича, залишились лише невеликі сліди давніх подій, їх опис переплутаний, характеристики історичних осіб неточні, загальне освітлення

не історичне. В основу історичних досліджень, на глибоке переконання вченого, необхідно класти джерела «певніші». З джерел усної традиції він рекомендує використовувати лише ті факти, які можна підтвердити іншими джерелами. Появу історичних пісень і дум львівський науковець пов'язує з «геройськими часами», називаючи ключові періоди історії України, коли вони виникли (боротьба козаків з татарами, турками, Польщею, Московщиною).

Як складові джерел підгрупи *писемної традиції* І. Крип'якевич, як і Е. Бернгейм (Бернгейм: 80-85), розглядає історичні написи (інскрипції); генеалогії (в першу чергу князівських, боярських династій), побіжно зазначаючи наявність в них похибок, що применшує їх значення як історичних джерел; «записки незвичайних речей»; літописи (княжих часів, литовські, козацькі) (Самовидця, Й. Єрлича); біографії; історичні праці; мемуари; «летючі листки»; часописи.

Цікаво, що І. Крип'якевич розглядає літописи у широкому значенні, зараховуючи до них 1) щоденники, діярії; 2) літописи в прямому розумінні, хроніки, аннали, в яких регулярно фіксувались найважливіші події «з року на рік з дня на день» 3) історію «по випадках», зокрема особисту (мемуари) та «записки незвичайних речей» (записи щоденні та мемуарного характеру, які велись при монастирях, можновладцями) (в наступних курсах цю групу історик позначає тиме як «*silva rerum*»).

Розглядаючи категорію «історія», І. Крип'якевич, можна припустити, визначає функції історичних праць:

«1) Реферу[ю]ча

Предмет цікавості

Естетичний інтерес – що прагнули запам'ятати, прославляти.

2) прагматична

дидактична (щоб навчити), прослідкувати мотиви і цілі діячів, фігурантів

3) генетичне

Як розвивається історичне явище».

Характеризуючи в комплексі біографії і мемуари, науковець зазначає, що найстарішими життєписами є «життя святих». Загалом, поява біографій свідчить про індивідуалізацію життя, проте на Україні цей жанр не був популярним, натомість поширення набули щоденники (М. Ханенка) та спогади (Я. Маркевича і ін.).

Розглядаючи третій вид традиції – *образуву традицію*, вчений відносить до неї історичний живопис («історичні мальовила») (зображення

битв, портрети), топографічні карти, плани (Г.-Л. Боплана), історичну скульптуру («різьбу») (надгробки К. Острозького, А. Кисіля).

Історичні пам'ятники, до яких входять інскрипції неісторичного характеру – написи на надгробках, межових стовпах, монетах, а також монументальні пам'ятки – архітектурні споруди і скульптури, І. Крип'якевич називає перехідним родом джерел, адже їх можна розглядати як останки, що мають за мету зберегти («заховати») інформацію про події для вужчого чи ширшого кола осіб і мають характер незмінених слідів подій, а також одночасно як суб'єктивно забарвлену традицію (Курс: 25, 26). Цікаво, що сторінки, на яких йдеться про історичні пам'ятники як останки, вставлено перед сторінкою 41, яка стосується традиції. Це є прямою вказівкою на те, що історик вагався, куди т. зв. «пам'ятники» віднести.

Проте, у плані-нотатці до курсу І. Крип'якевич пам'ятники (написи, монументи, дипломи) виділяє в окрему групу, поруч з останками та традицією (А. Останки, Б. Пам'ятники, В. Традиція (усна, писана, образова)) (План: 1). В цьому можна вбачати його особистий внесок у розробку класифікації джерел.

Висновки. І. Крип'якевич був одним з перших українських вчених, що займався питаннями теоретичного джерелознавства. Актуалізований нами лекційний курс, що характеризується у статті, дозволить частково заповнити лакуну у дослідженні його перших наукових праць з теоретичного джерелознавства та поглибить наші знання про педагогічну діяльність вченого.

При підготовці підбірки матеріалів лекційного курсу для майбутніх студентів Кам'янець-Подільського університету львівський науковець, як спеціаліст з методики історичного дослідження, розглядав класифікацію історичних джерел як її важливий елемент. Особливий інтерес становить наведена ним схема поділу історичних джерел, їх визначення та характеристика, ступінь уконститування і співвідношення СІД.

Ідеї Івана Петровича справили суттєвий вплив на розвиток теорії та методики історичного джерелознавства в Україні. І хоча сучасні науковці відійшли від поділу історичних джерел на останки та традицію, внутрішня систематизація джерел всередині цих груп, а також подані дефініції є досить актуальними і на сучасному етапі розвитку історичного джерелознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернгейм Э. Введение в историческую науку: пер. с нем. Спб., 1908. 135 с.
2. Богдашина О. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. 3-е вид., доп. та переробл. Харків: «Видавництво Сага», 2008. 214 с.
3. Грабовецький В. Наукові праці І. П. Крип'якевича з архівознавства і допоміжних історичних дисциплін *Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР*. 1961. № 6. С. 79-83.
4. Заболотна І. М. Археографічна діяльність та джерелознавчі студії І. П. Крип'якевича: Монографія. Київ: Логос, 2009. 486 с.
5. Заболотна І. М. Розробка І. Крип'якевичем методики історичного дослідження: Матеріали й навчально-методичні рекомендації. К.: Логос, 2009. 52 с.
6. Ісаєвич Я. Архівознавство і джерелознавство в працях І. П. Крип'якевича *Архіви України*. 1966. № 3. С. 20-26.
7. Історичне джерелознавство: підруч. для студентів ВНЗ / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, В. П. Коцур. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: Либідь, 2017. 510 с.
8. Ланглуа Ш.-В. Введение в изучение истории: пер. с фр. / Ш.-В. Ланглуа, Ш. Сеньобос. СПб.: Тип. И. И. Скороходова, 1899. 276 с.
9. Мороз І. Внесок І. Крип'якевича в розвиток теоретичного джерелознавства та методики історичного дослідження // *Modern historical science: changes and development synergy of research studies: Collective monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. Р. 72-100.
10. Родинний архів Крип'якевичів (*РА Крип'якевичів*). Папка (Далі – П.). 149. Крип'якевич І. Методика історії. Курс з правами. 4. X. 1918. 53 арк.
11. *РА Крип'якевичів*. П. 149. Крип'якевич І. План. 1 арк.
12. Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського. Львів: Світ, 2016. 440 с.

REFERENCES

1. Berngeym E. Vvedenie v istoricheskuyu nauku: per. s nem [Introduction to historical science]. Spb., 1908. 135 s. [in Russian].
2. Bohdashyna O. Dzhereloznavstvo istorii Ukrainy: pytannia teorii, metodyky, istorii [Source studies of the history of Ukraine: issues of theory, methodology, history]: Navchalno-metodychnyi posibnyk. 3-e vyd., dop. ta pererobl. Kharkiv: «Vydavnytstvo Saha», 2008. 214 s. [in Ukrainian].
3. Hrabovetskyi V. Naukovi pratsi I. P. Krypyakevycha z arkhivoznavstva i dopomizhnykh istorychnykh dystsyplin [Scientific works of I. P. Krypyakevich on archival studies and auxiliary historical disciplines] *Naukovo-informatsiyni biuleten Arkhivnoho upravlinnia URSR*. 1961. № 6. S. 79-83. [in Ukrainian].

4. Zabolotna I. M. Arkheohrafichna diialnist ta dzhereloznavchi studii I. P. Kryp'iakevycha [Archeographic activities and source studies of I. P. Krypyakevich]: : Monohrafiia. Kyiv: Lohos, 2009. 486 s. [in Ukrainian].
5. Zabolotna I. M. Rozrobka I. Kryp'iakevychem metodyky istorychnoho doslidzhennia [Development of historical research methodology by I. Krypyakevich]: Materialy y navchalno-metodychni rekomendatsii. K.: Lohos, 2009. 52 s. [in Ukrainian].
6. Isaievych Ya. Arkhivoznavstvo i dzhereloznavstvo v pratsiakh I. P. Kryp'iakevycha [Archival studies and source studies in the writings of I. P. Krypyakevich] *Arkhivy Ukrainy*. 1966. № 3. S. 20-26. [in Ukrainian].
7. Istorychne dzhereloznavstvo: pidruchn. dlia studentiv VNZ [Historical source studies] / Ya. S. Kalakura, I. N. Voitsekhivska, S. F. Pavlenko, B. I. Korolov, V. P. Kotsur. Vyd. 2 he, dopov. i pererob. Kyiv : Lybid, 2017. 510 s. [in Ukrainian].
8. Langlua Sh.-V. Vvedenie v izuchenie istorii: per. s fr. [Introduction to the study of history]: / Sh.-V. Langlua, Sh. Senobos. SPb.: Tip. I. I. Skorohodova, 1899. 276 s. [in Russian].
9. Moroz I. Vnesok I. Kryp'iakevycha v rozvytok teoretychnoho dzhereloznavstva ta metodyky istorychnoho doslidzhennia [Contribution of I. Krypyakevich to the development of theoretical source studies and methods of historical research] *Modern historical science: changes and development synergy of research studies*: Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. P. 72-100 [in Ukrainian].
10. Rodynni arkhiv Kryp'iakevychiv (RA Krypiakevychiv). Papka (Dali – P.). 149. Kryp'iakevych I. Metodyka istorii. Kurs z vpravamy. [Krypyakevich I. Methodology of history. A course with exercises]. 4. X. 1918. 53 ark. [in Ukrainian].
11. RA Kryp'iakevychiv. P. 149. Kryp'iakevych I. Plan. [Krypyakevich I. Plan.]. 1 ark. [in Ukrainian].
12. Telvak V., Pedych V. Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho. [Mykhailo Hrushevsky Lviv Historical School]. Lviv: Svit, 2016. 440 s. [in Ukrainian].